

Anton Novačan:

Peter Kobula.

I.

Peter Kobula je bil že na vse zgodaj srdit in lačen. Ležal je vznak na postelji in trdovratno mežal in težko dihal, kakor da bi spal. Vedel je dobro, da postopa krog postelje njegova žena Francka in da bi rada z njim govorila. Bila je že oblečena in pripravljena za pot v mesto, kjer bo po hišah pometala in stregla gospem in zaslužila ali izprosila skorjo kruha za dom in otroke. Francka se bo mučila in poniževala, on pa ostane doma in počaka na njene grižljaje. Francka je slaba in v drugem stanju, Peter Kobula pa je orjak in bi lahko delal za tri. To ga je peklo in jezilo. Zato se ni ganil v postelji in je želel, da bi Francka tiho odšla in nič ne govorila. A Francka ga je prijela za roko in stresla.

«Zdaj grem!» je dejala.

Peter Kobula je nejevoljno odprl oči in zazelhal po sili.

«Le pojdi!» je zagodrnjal.

V koči je bilo svetlo od svetiljke, ki je brlela na mizi. Okrog Francke so se zbirale pošastne sence in ji zagrinjale lice. Stala je pred posteljo, vsa sključena in uboga, in rekla v zadregi:

«Ne pozabi na fabriko, te prosim.»

Peter Kobula ni nič odgovoril.

«Zdrav ostani!» je šepnila Francka in se ga rahlo dotaknila.

Vzela je svetiljko in šla po izbi. Še se je ozrla po otrocih, ki so spali na peči med cunjami, njeni trije dečki, kakor trije cekini na smetišču. Vzdihnila je k Jezusu — Mariji, segla pri durih v škropilnik in torkljala čez prag.

Peter Kobula jo je videl med durmi, vso nerodno in težko, in ko je odšla in luč ugasnila, mu je ostal pred očmi velik trebuh njene nosečnosti. Prevrigel se je nejevoljno na postelji in iskal udobno lego, da bi spal. Toda ni se mu posrečilo ne na desno in ne na levo in tudi oči niso hotele več skupaj. Gledal je v mrak in računil tedne do Franckinega poroda.

«Ta bo že četrti!» je pomislil.

In naenkrat mu je bilo žal Francke in kesal se je Kobula, da ji ni podal roke in ji ni rekel dobre besede. Odšla je v sneg in mraz in temo zimskega jutra. Uro daleč bo romala po snegu in ko pride v mesto, bo trkala kje na zaprta vrata in prosila dela in kruha. In ko se povrne, bo vsa bleda in slaba delila otrokom, kar je prislužila ali izprosila, a na njenem licu bo trepetal blaženi

smehljaj sreče in zadovoljnosti. Tista vdanost, tista dobrotljivost in pokornost Franckina je razdražila Petra, da je udaril s pestjo po steni poleg postelje in divje zaklel.

«Vsega je kriva Francka,» je zamomljal in zaškripal z zobmi.

Zakaj tista njena vdanost ga je očarala, da se je oženil na slepo, na kočo v najemu, na beračijo. Toda takrat je bil Kobula še mlad in neumen in bi bil rušil svet za Francko in njen smehljaj. Delal je po fabrikah, se udingal pri zidarskih podjetjih, robotal in zaslužil toliko, da sta se preživela in postavila troje dečkov na svet. Peter Kobula je imel velike načrte. Pridobil si je bil že kravico in imel s kmetom iz vasi besedo, da bo kupil z njim njivico in kočo, v kateri je prebival v najemu. S Francko sta neprenehoma govorila o tem in srečna sanjarila o lastnem domu in o velikih in zdravih otrocih. Peter Kobula je vse do velike vojne veroval v Boga in gosposko. Nikoli mu ni prišlo na misel, da bi zavidal bogato vas, ki se je širila zadaj za kočo, ali razkošno mesto, ki se je dvigalo pred njegovim bornim domom. Vse, kar se je godilo krog njega, je bilo tako, je moralo biti tako po božjih in človeških postavah. Peter Kobula je primerjal človeški rod s panjem čebel. V panju je matica, ki vlada, so trotje, ki žro, so čebele delavke, ki delajo. Je matica kriva, da je matica, in trot, da je trot in čebela delavka, da dela edina v veliki družini? To je bilo Petru vse jasno in smejal se je glasovom o krivičnosti bogastva in zapostavljanju revnih ljudi. Vsak naj skrbi za sebe in za svoje otroke, pa bo vse dobro in prav na svetu. Tako je odgovarjal Peter Kobula svojim tovarišem, uklonil tilnik in še v misel ni jemal, da bi moglo biti drugače.

Velika vojna pa ga je izpremenila na duši in na telesu. Po dolgih letih se je povrnil v svoj kraj, nekaj pohabljen na prsih, in Francka ga je sprejela z vso svojo zvesto vdanostjo. Ne samo, da mu je očuvala skromno domačijo in spravila otroke do šole, ampak tudi v koči se je poznala njena skrbna roka. Peter Kobula se je naslajal kakor ženin, ki pride iz krutega življenja na toplo nedrije dobre ženice. S kraja mu niso dali, da bi mislil na delo in zaslužek. A ko je okreval in prišel k močem, je začel postopati in veliko govoriti. Postavljal se je, kakor da bi nekaj bil in nekaj znal, česar drugi ne znajo, in se je rogal kmetom na vasi, da so prerejeni, a mestu pred sabo je pretil, da ga bo zrušil v prah in pepel. Toda življenje okrog je šlo svojo pot in žandarji so delali svojo službo. Črni vsakdanji kruh je kazal ostre zobe in na vrata Petrove kočje je potrkala beda in jih sunila na stežaj, ko je nastopila zima.

Francka je prosila in zaklinjala. Peter Kobula se je stisnil vase in šel na delo. Le težko se je uklonila njegova ponosna glava. Toda tudi v fabriki je ostalo njegovo čelo mrko. Zrojil je nad prvo krivico, pljunil fabrikantu pred noge in odšel z vrnjeno delavsko knjižico v krčmo.

«Ta bo že četrti!» je ponavljal Peter Kobula in ni nehal misliti na trebuh svoje žene.

Skrb mu je razbelila možgane in nagla jeza ga je preletela po vsem orjaškem telesu. Zvil se je in se raztegnil, da je zahreščala široka postelja. Tedaj je zacvilil na peči otrok. Okna v koči so se za spoznanje jasnila in Peter Kobula se je dvignil in pogledal na plan. Zunaj je bilo vse obupno belo in sneg je segal do oken. Nebo je mrgolelo še v polutemi in brez obzorja. Peter Kobula je zlezel drgetaje nazaj v posteljo in se pokrilo čez glavo.

Kakor gladnemu volku mu je krulilo po želodcu in po drobovju so ga rezali krči kakor dolgi noži. Pomišljal je Kobula na krajec kruha in na latico mleka. Oboje se nahaja v omari na polici in samo vstati je treba in vzeti, in jesti in piti, pa bo kraj bolečin. Mleko in kruh je pripravila Francka otrokom, da imajo zajtrk pred šolo, toda otroci naj crknejo, če je njih oče lačen.

Ležijo oni tam na peči v smradu med cunjami in ostuden mrčes se pase po njih sladkih telescih. Trije so: dva sta že šolarja, tretji pa še dela nesnago po koči, kakor prej, ko je še kobacal po štirih. In zdaj je na vrsti četrti, ki bo kričal po nočeh, driskav kakor mlad gosak, kamor ga položiš.

Na okno je potrkalo. Slišal je raskav moški glas:

«Si doma, Kobula?»

Ni se še docela zdanilo. Peter Kobula je razločil v oknu obraz in se trudil, da bi ga spoznal. Odvlekel se je do stene in ogledoval neznanca.

«Martin, Martin Zelenko sem! Odpri, Kobula.»

Peter Kobula je odprl in spoznal tovariša iz vojne, Martina Zelenka, ki je vstopil ves premrl in topotaje z nogami stresal sneg. Ne da bi ga kdo povabil, je sedel za mizo in težko zakašljajal.

«Zebe me in lačen sem,» je govoril Zelenko med kašljem in videlo se mu je, da ga zebe in da je lačen. Oblečen je bil v cape vojaške uniforme in tudi na glavi je imel pokvečeno vojaško kapo. Kobula mu je gledal v motne modre oči, pa je le videl njegovo razmršeno rdečo brado.

«Imaš kaj jesti?» je vprašal rdečebradec in krožil z divjim pogledom po koči.

Kobula je vlekel na sebe hlače in natikal okorne trde čevlje. Gubančil je čelo in se vprašanju izognil z vprašanjem:

«Odkod prihajaš?»

Zelenko je prišel iz ujetništva, iz Rusije, kjer je hudo delal in veliko stradal. Namenjen je čez mejo na Nemško, ker pri nas ne najde zaslužka. Nima pa denarja, za potnino in bo obiskal vse stare znance.

«Doma pa tudi pred vojno nisem imell!» je dostavil rdečebradec, z zobmi šklepetaje.

Kobula je prekrižal na prsih roke in gledal na mlako topečega se snega pod nogami svojega gosta. Na peči so zagomazeli otroci, se dvigali iz cunj in se stiskali v svoje uboge zamazane srajčke.

Kobula je nekaj premišljal.

«Bi tobaka, Zelenko?» je vprašal čez čas in stresel iz žepa nekaj cigaretnih ostankov.

Zelenko ga je srepro pogledal. Nato je klonil z glavo in izpregovoril votlo kakor pošast:

«Jesti mi daj, Kobula. Slab sem in zdelan in lačen. Vso noč sem se vlekel po snegu čez hrib do tebe. Daj mi jesti, Kobula!»

Ob teh besedah so dečki na peči zavriskali:

«Ata, kruha!»

«Ata, kruha!»

«Ata, kruha!»

Kobula je povetil glavo in roke in se opotekel. V omari na polici je latica mleka, je krajec kruha. Res je, otroci so sinoči večerjali, toda dva morata v šolo in Francka pride šele popoldne. On sam ima krče v drobovju, on sam si od včeraj opoldne ni zoba oskalil. Ta potepuh naj gre, kamor hoče, naj gre med kmete na vas, kos kruha si že izprosi. Toda žgoča samozavest, da ne sme zapustiti medlečega tovariša, je prevladala. Peter Kobula je stisnil čeljusti in šel molče v kuhinjo. Ropotali so zunaj njegovi koraki, razbijala je sekira, lomile so se treske. Čez čas se je vrnil v izbo in postavil na mizo lonec vročega mleka in krajec kruha.

«Otroci so večerjali, naj čakajo!» je mrmral Kobula. «Ti pa si slab in moj tovariš si. Otroci naj čakajo, jih ne bo kraj!»

Zelenku so se raztegnila usta, kakor da se bo smejal, toda zasmel se ni. Hlastno je srkal vroče mleko in drobil trdi kruh. Otroci so jokaje cvilili in lezli s peči. Kobula jih je pognal s šibo nazaj in umolknili so, drgetaje med cunjami.

Rdečebradec se je najedel in je pobiral drobtine z mize.

«V arestu sem bil,» je začel sam od sebe. «Štirinajst dni so me držali. Tudi topli so me... Dobil sem jih petnajst na zadnjico... Zavaljo Rusije...»

Zelenko je znižal glas in se sklonil h Kobuli. Začela sta pogovor in govorila zdaj na glas, zdaj zopet šepetaje in obema so se svetile oči. Naenkrat je Kobula zamajal z glavo in rekel odločno:

«Ne, tega nikoli! To ni več revolucija, to je zločin in tatvina!»

Rdečebradec pa je udaril po mizi in zaklical:

«A, oni ne kradejo? In v vojski, kaj niso ubijali? Kaj nisi ubijal ti, kaj nisi kradel, povej?»

«To je bilo v vojski!» je odgovoril Kobula zamišljeno.

«Kaj to ni vojska danes, prava vojska, le tiha je, tiha!» je nadaljeval Zelenko.

In zopet sta šepetala. Stisnila sta glave skupaj in zaverovana v svoj pogovor preslišala krik dečkov, ki so se topli na peči. Zunaj se je naredil celi dan in vsa revščina v koči je postala očitna. Široka nepostlana postelja ob steni je bila, kakor da so pravkar dvignili iz nje mrliča. Nad tremi okni v vegastih stenah je čepel počrneli strop, mestoma premočen od vlage z razdrapane strehe. Kobula se je zdrznil, ko se je ogledal. Tako tesna ta izba ni bila še nikoli. Vstal je naglo in kratko odločil:

«Pojdiva v mesto! V mestu se zmirom kaj dobi!»

Oblekel se je za silo in naročil otrokom, naj ostanejo lepo doma na peči, dokler ne pride mati. Otroci so topo gledali vanj in zagnali krik, ko je stopil s tovarišem čez prag. Zelenko je nekaj momljal, Kobula pa za hip premišljal in nazadnje zamahnil z roko. Trdo je zapahnil vežna vrata za sabo. Zagazila sta v sneg. Dolgo sta slišala še cviljenje in jokanje otrok. Ko je ponehalo njih vekanje, se je Kobula ozrl po koči. Zdela se mu je kakor kurje blato na snegu.

Pljunil je in skočil v sneg pred tovariša, da bi bil spredaj.

II.

Sivo zimsko jutro je stiskalo ves kraj kakor v jeklen oklep in na vzhodu ni bilo nobene daljne zarje, ki bi oznanjala solnce. Zrak je stal mirno in bela tišina snega je ležala na desno in levo. Cesta je bila še nerazvožena, pot še nerazhojena. Peter Kobula je gazil sneg do gležnjev. Korakal je urno in kmalu ga ni več zeblo, še znojil se je. Zelenko pa je skakljal za njim in klical zasopel:

«Za Boga, Kobula, jenjaj si malo!»

Srečavala sta posamezne delavce, hiteče z nočnega dela. Bili so plahi in blede in so neradi odzdravljali. Malo dalje sta srečala

kmeta, ki se je peljal na težkih saneh. Bil je zavrit in odet do pasu. Imel je volnene rokavice in držal v rokah bič kakor sneženi mož svoje krepelce. Ošvignil je Petra z jeznim pogledom in s krikom pognal konje. Sani so zdrčale po snegu, zvončki zacinkali.

Peter Kobula je postal in počakal tovariša:

«Si videl,» je dejal, «kako lepo se vozi kmet!»

Stopila sta vstric in se razgovorila.

«Oh, kmetje,» je vzdihoval Zelenko, «njim se godi dobro. Imajo vsega, imajo dom. Kaj bi dal za toplo kočo, kadar prezebam na svojih potih! Tako toplo majhno kolibico . . . Zvečer bi prihajal, lučko bi videl od daleč, čakala bi me doma dobra ženica. Potrkal bi, zacepetal pred pragom, ona bi prišla odpirat . . . Na mizi se kadi topla večerja, po izbi teka paglavci in živo pripoveduje. O vsem, vrag ve o čem. In potem bi z ženko molila večerno molitev, bi kočo zapahnila in šla spat!»

Peter Kobula je zmračil čelo. Zapekla ga je vest. Kaj nima on kočice in dobre ženice Francke in svoje tri paglavce? Kaj ne bi on mogel uživati miru in sreče, kakor jo opisuje Zelenko in tako vroče hrepeni po njej? Toda trebalo bi se odpovedati vsem sanjam o sreči na zemlji, o raju bratstva in enakosti med ljudmi in ukloniti tilnik pred zverinami, ki pijejo delavsko kri in milostno poklanjajo žarke od svojega solnca! Zavrelo je v njem in zasledoval je nejasno misel, dvigajočo se iz tega upornega čuvstva.

«Kaj kočica, kaj ženica,» je odgovoril tovarišu. «Glej, jaz imam oboje, pa vendar nimam ničesar. In tudi, da mi je kočica polna vsega, kar je potrebno za tvojo tiho srečo, kako naj zadovoljno gledam v svet, ako vidim tebe in sto in tisoče drugih, ki take kočice nimajo in se klatijo in žive, kakor volk pozimi, potepuško lačno življenje?»

Kobula si je otrl s čela pot. Bil je zadovoljen. Prvič se mu je posrečilo, kakor je mislil, da je izrekel jasno za sebe in za druge, kar je razburjalo njegovo dušo, ga gnalo na upor in mu branilo, da bi se vrnil v stari tir srečnega življenja z ženo in otroci.

Tovariš Zelenko se je krhko zasmeljal v svojo rdečo brado in je zamlaskal z jezikom.

«Tudi jaz vem tisto,» je dejal maziljeno. «O kočici sem omenil kar tako, ker sem se spomnil neke kočice. Hodil sem zadnje dni čez hribe in beračil po hišah. Pozno popoldne pridem do kočice na samotnem hribu. Vežna vrata so bila odprta. Prvo, kar sem videl, je bila sekira, prislonjena k steni kraj kuhinje. Veš, taka svetla močna sekira drvnica . . . Iz izbe pa je stopila ženska, na prvi pogled stara devica. Koj za njo pride druga ženska, tudi stara

devica. Videl sem, da sta dve sestri in sem napeljal pogovor na to in sta bili res sestri. Prosil nisem, temveč sem jima povedal, da sem vojščak, vračajoč se v domovino. Ko vstopim v izbo, poiščem kraj duri škropilnik, vtaknem prste v vodo, se poškopim in se prekrižam in še pobožno vzdihnem k Jezusu in Mariji. Stare device so vse pobožne, zato sem se s križem tema dvema hudo prikupil. Zvedel sem, da je ena Johanca in druga da je Micka in da živita čisto sami v tej koči na samotnem hribu. Dasta mi jesti in piti, kruha in vina, jaz pa sem sitnaril še za toplo večerjo. Tudi toplo večerjo sem dobil. Po večerjici sem hotel odriniti, toda sta rekli, ker sem tak pobožen mož, da lahko ostanem čez noč na peči, če le nimam uši. Uši sem zatajil, če jih imam, pa jih menda nimam veliko, je zima prehuda. Izpraševali sta me o vojski in jaz sem lagal, kar mi je prišlo na jezik. Povedal sem zgodbo o križu na sredi vasi. V najhujši bitki v Galiciji, sem pripovedoval, so s kanoni razstrelili vso vas, vsako hišo podrli, vsak skedenj razdejali. Le križ je ostal sredi vasi nedotaknjen. In ko so ga ogledovali po bitki in se čudili, da je ostal nedotaknjen, so videli, da teče iz Kristusovih ran prava živa rdeča kri. «Jezus, Jezus!» je zaklicala mlajša Johanca in sklenila roke. Starejša sestra Micka pa je zijala od čuda in se križala govoreč: «Odpusti nam grehe naše, o Gospod!» Jaz pa sem povedal dalje, da je naš general ukazal obzidati tisti sveti križ z visoko kapelo. In smo vsi zidali, vojščaki in oficirji in tudi gospod general so pomagali. Preden pa smo korakali naprej za sovražnikom, sem jaz stopil v tisto kapelo in odrezal košček lesa od tistega presvetega križa. Ta košček lesa sem zavil v žido in si ga privezal na prsi pod srce. Od takrat se nisem bal nobene krogle več in sem še tri leta hodil na vojsko in se mi res nikoli ni pripetilo nič hudega. Tako mi je pomagal sveti križ in še zdaj nosim to svetinjo s seboj. Pokazal sem sestram košček lesa, nekakšnega klina pol, ki sem ga nosil pri sebi, da se podrgnem po hrbtu, če so uši presitne. Sestra Johanca je kar skoprnela in jemala z veliko pobožnostjo košček lesa v roke, kakor da je sama sveta hostija. Sestra Micka pa je hitela, prinesla odnekod majhno blazinico, jo položila na mizo, na blazinico pa tisti košček lesa in je še svečo prižgala. In zdaj sta napravili pravo večerno pobožnost. Najprej sta izbirali molitvenike. — Jaz vzamem «Rosa nebeško», ti pa beri iz «Angela Varha» — je govorila Johanca sestri Mici. Sestra Mica pa je vzela «Rožo skrivnostno» in je molila iz «Rože skrivnostne», Johanca pa iz «Rose nebeške». Molili sta dolgo in tudi jaz sem molil in glasno odgovarjal na lavretanske litanije. Ko smo odmolili, sem dobil še enkrat kruha

in vina in potem sem zlezal na postlano toplo peč. Onidve pa sta pokrili svetinjo na mizi z belim robcem in sta odšli v sosednjo izbo. Jaz sem kmalu trdno zaspal. Ponoči pa se prebudim in slišim iz sosednje izbe šepetane besede. Sestri sta govorili.

«Vprašaj ga ti, mogoče nama prepusti to sveto reč,» je šepetala prva.

«Ne, ti ga vprašaj. Kos slanine in kruha mu dajva na pot!» je šepetala druga.

«Belo kavo mu skuhaj, pa s smetano, je videti dober mož,» je šepetala prva.

Nekaj časa sta molčali.

«A pride mesar po kravo?» je vprašal zopet prvi glas.

«Ja, jutri pride po kravo. Pa le na vago jo prodaj, da te ne ukani,» je odgovarjal drugi glas.

«Ja, seveda na vago, drugače ne, so zviti ljudje ti mesarji!» je odgovarjal prvi glas.

Kmalu je ena zopet smrčala in zasmrčala je tudi druga. Jaz pa sem premišljal o enakosti in bratstvu vseh ljudi. To imaš enakost in bratstvo, sem si dejal, če ima vsaka duša drugo vero, če ima vsaka glava drugo pamet. Pa sem zopet zaspal in drugo jutro res dobil belo kavo s smetano. Seveda sem jima prepustil tistega klina pol za kos slanine in belega kruha. Okregal sem tudi mesarja, ki je grdo klel, ker mu je bila krava predraga. Vendar, pogodili so se in mesar je odpeljal kravo. Jaz pa sem se poškopil in se poslavljal. Johanca je ihtela in tudi Mica je imela rosne oči. Odšel sem in v veži zopet videl tisto svetlo močno sekiro . . .»

Zelenko je umolknil za hip in potem dodal s tenkim suhim glasom:

«Te ženske imajo denar!»

Peter Kobula pa je ustavil korak in prijel tovariša za ramo.

«Hinavec!» je kriknil vanj ogorčeno.

«Hahaha!» se mu je rogal rdečebradec. «Ti se hočeš boriti proti tiranom? S čim? Z idejo proti nasilju, he? Z idejo ne prideš nikamor, zakaj življenje samo je največji tiran!»

Peter Kobula je postal žalosten. Zadnji steber nekega daljnega tihega upanja se je podiral v njem in legel težko na njegovo dušo. Bolj kakor kedaj, je videl sedaj vso revščino, v katero je pognal svoje otroke in svojo ženo. On je bil mož, kakor jih je veliko na svetu: Verujejo, verujejo in blazno zaverovani v svojo svetinjo drvijo brez misli naprej in če jim omajaš yero, izgubijo tudi svetinjo.

«Ako se hočeš boriti proti tiranom,» je nadaljeval Zelenko, «moraš biti tak kakor so oni. Debel, če so debeli oni, zobat, če so zobati oni, lažniv in hinavski, če so lažnivski in hinavski oni. Poglavitna reč pa je, da se otreseš vsake vesti, zakaj oni je davno več nimajo!»

Zadnje besede je izgovoril rdečebradec prepričevalno, z zateglim visokim glasom. Bližala sta se mestu. Visoki fabriški kamini so bruhali dim, mestoma z iskrami, ki so naglo ugašale in se s črno maso dvigale k sivemu nebu. Tulile so sirene. Vedno več vozov in vedno več ljudi je bilo na cesti in vedno glasneje je bilo vrvenje mesta, ki je vihale rokave za vsakdanje svoje delo. Peter Kobula se je spomnil Francke in stopal zamišljen za svojim tovarišem. Krenila sta s ceste v stransko ulico in opazila pred sabo gručo ljudi. Sredi gruče je stal policaj in kričal na neke jaskajoče ženske in neke kolneče moške.

«V imenu zakona, vsi nazaj!» je ukazal policaj in dvignil roko.

Peter Kobula in Zelenko sta radovedna pristopila.

«Saj nisem nič kriva, pustite me!» je jokala ženska, katero je držal policaj krepko za roko. Kobula je ostrmel. Ali ni to glas Franckin? Pogledal je in videl svojo ženo, blede in prestrašeno, vso ubogo in ponižano. Robec ji je zdrsnil na tilnik in videli so se njeni osiveli lasje. Izkušala je desnico izviti iz roke policajja, z levico pa se je držala za trebuh svoje nosečnosti, kakor da hoče braniti pred silo dete v maternici. Petru se je stemnilo pred očmi. Planil je med ljudi, jih razmetal na vsako stran in z enim samim prijemom osvobodil Francko od policijske roke.

«To je moja žena!» je zakričal in na ustih so se mu pokazale pene.

Vedno več ljudi se je nabiralo.

«Saj nisem nič kriva,» je stokala Francka, «Samo na vrata sem potrkala, za delo sem prosila, nisem beračila . . . Bi kaj pometala . . . bi kaj zašila milostljivi gospe . . . bi otroke umila . . . Saj znam šivati in otroke očediti . . . Jih imam troje doma . . . Čakajo lačni na mene in kruhka bi jim rada prislužila . . . Saj nisem beračica, o, beračica nisem . . .»

Zajokala je in vsa trepetala.

«Noseča je!» je zaklical nekdo v gruči.

«Pustite jo!» je vpil Kobula in se preteče bližal policaju.

Tedaj sta se vmešala še dva druga policaja, zakaj policajev je vedno dovolj na svetu. Nastopila sta z vso odločnostjo in pozvala Petra in Francko s seboj.

Kobula se je vdal. Počasi se je premikal spreved po dolgi ulici in neprestano naraščal. Kobula je stisnil zobe in gledal v tla. Francka se je naslanjala nanj in vsa srečna ponavljala:

«Si prišel, ljubi moj, si vedel, kaj z mano delajo... Kaj pa fantiči doma? Si jim skuhal mleka, si jim dal kruha? O Bog, daj, da še enkrat pridem domov...»

Na komisarijatu so Francko obsodili zaradi beračije na šest ur zopora in jo takoj zaprli, Petra pa izsuvali na ulico. Opotekel se je in dolgo stal na enem mestu. Glava ga je bolela, oči so ga skelele in občutil je, da leze skupaj in postaja majhen ko makovo zrno. Prva jasna misel, da mora odtod, ga je opijanila in ni se premaknil z mesta. Nato je za hip pomislil, da mora hitro nekam na delo. Pokloni se fabrikantu, če treba do tal, in ga poprosi za predjem. Poglavitno je, da prinese domov kruha za dva, za tri dni in potem bo delal, bo garal in če ga tudi oderejo na kožo.

Prestopil je in hotel oditi po znani ulici do fabrike, toda tedaj je vstala v njegovem srcu jeza in strašna želja po maščevanju ga je dvignila, da je zrasel iz makovega zrna v orjaka, kakršen je bil po telesu. Zaškripal je z zobmi in zasikal:

«Psi prekleti! Pobjem jih vse in potem bo vsemu kraj. Bolje itak biti ne more!»

Okrenil se je, da bi zdivjal po Francko, in je ugledal Zelenka pred sabo. Rdečebradec je držal v roki bankovec in oplazil z njim Petra po nosu.

«Sem ga že zalotil,» je govoril Zelenko veselo, «dobrega znanca sem našel in glej, za prvo silo imamo. Ste opravili, a? So jo zaprli, ženko tvojo? No da! Saj ne bo veliko, k večjemu par ur bo sedela za mrežo.»

«Psi prekleti!» je ponavljal Peter Kobula.

Rdečebradec je hihital veselo in ga vzel pod roko.

«Taki so! Kaj ti nisem pravil, Kobula? Dokler traja noč, je noč, in vsa elektrika tega sveta je ne prežene. Kadar pa pride dan, bo pravi dan! Kdo bo ukradel solnce ali ga sklatil z nebes? Ti pa za sebe skrbi in pusti ideje in svojo vest zakoplji globoko v zemljo za sedem let! Pa stopiva v krčmo, da se oteščaš, lačen si!»

Peter Kobula je stopil voljno za njim.

III.

Francko so držali v zaporu več nego šest ur, ker je v obupu razsajala in grdo ozmerjala vsakega policaja, prišedšega mimo njene rešetke. Ta krotka ženska je postala razdražena volkulja in bila bi davila in morila, ko so jo proti večeru izpustili, da je ni

zadržala misel na otroke. Zletela je na plan kakor divja ptica iz kletke in hitela naravnost proti domu. Peter Kobula jo je dvakrat iskal, prvič zaman, drugič pa jo je zgrešil in se vrnil nazaj v krčmo. Rdečebradi Zelenko je našel še dva tovariša, ki sta pa že zaspala za mizo in glasno hrkala. Ko so prižgali luč, se je Peter Kobula dvignil, da bi odšel, toda Zelenko ga je zgrabil za rokav in ga prisilil, da je zopet sedel.

Oba sta bila omamljena od žganja.

«Kaj bi hodil,» je govoril Zelenko, «do svoje kolibice še prideš nazaj. Rajši mi povej, kaj misliš početi?»

Petra je zbadlo v srce. Doma je pustil otroke brez kruha in ves današnji dan je potekel, ne da bi bil kaj zaslužil.

«Delo si najdem jutri!» je odgovoril Kobula in klonil z glavo na mizo.

«Delo,» je zategnil rdečebradec, «z delom se ne iztrgaš! Z delom boš komaj lačne kljune mašil, a sam boš stradal. In še nekaj. Če se ne motim, je tvoja žena noseča!»

Kobula je prikimal.

«To bodo stroški in nove nadloge!» je kimal sedaj tudi Zelenko in se zamislil.

Po kratkem molčanju je nadaljeval z nizkim, tihim glasom:

«A ti, zamahni... Iztrgaj se z enim samim skokom. Pomagaj si sam!»

Srečala sta se s pogledi. Kobula ni razumel tovariša in dejal je ravnodušno: «Kako si naj pomagam, če ne z delom! Krasti ne morem, a če prosim, mi ničesar ne dajo!»

Zelenko se je zasmeljal v brado in se pomaknil bliže h Kobuli. Njegove oči so se svetile kakor mačku in, ko je zgrbil še pleča, je bil ves kakor maček pred naskokom.

Šepetal je in prskal, da so letele njegove sline Petru v obraz.

«Kaj se reče to krasti? Če odliješ, kjer je preveč, in doliješ, kjer je premalo... Saj si bil vendar na vojski in veš, kaj so take reči... Ne bodi bedak, Kobula!»

Še bliže je prišel Kobuli z licem, še niže je padel šepet rdečebradca.

«Poslušaj, Kobula... Pravil sem ti o koči na hribu in o tistih dveh starih devicah... Tje se potrudi, Kobula... Ne bo ti žal... v koči je denar; če ni več, pa je skupiček od mesarja za kravo. Koča ni daleč... Komaj toliko, kolikor je do tvojega doma... Le da je v drugo stran...»

Peter Kobula se je prestrašil. Kakor da ga je sunil Zelenko v prepad in se mora spotoma prijeti česarkoli, da bi se rešil, je

razrogačil oči na tovariša in dvignil pest. Hotel je zakričati nanj, toda glas mu je zastal v grlu, besna roka pa je padla po rdečembradcu. Udaril ga je z vso silo v obraz. Zelenka je oblila kri.

«Ti... svinja!» je kriknil Kobula in vstal.

Ko je bil pri vratih, je videl še enkrat tovariša. Zelenko si je otiral krvavi nos in mirno, brez togote, zabevskal za Petrom:

«Če ne ti, bom jaz...»

Peter Kobula pa je bil že na ulici in je hitel razburjen iz mesta. Šele zunaj na samotni cesti je zbral svoje misli. Bila je temna noč in droben zimski dež je zamakal sneg. Petru so se udirale noge in le trudoma se je pomikal naprej. Bilo mu je, kakor da nosi na hrbtu ogromno breme. To breme je strašni današnji dan, ki mu noče iz spomina. Vse, kar je doživel danes, od jutrá do večera, je Kobula še enkrat preživiljal, sliko za sliko, prizor za prizorom, čuvstvo za čuvstvom, vse po vrsti, kakor se je zgodilo. Toda to breme bi že prenesel, saj mu je znano vse tisto, kar mu je danes zasekalo rane v srce in mu zbegalo dušo. A še nekaj je, česar Kobula umeti ne more. Plazi se za njim kakor pošast in Kobula se ne upa, da bi se ozrl. Eh, kakšne neumnosti je pravil ta Martin Zelenko! Na priliko, tisto o sekiri, svetli močni sekiri, ki je prislonjena v veži na steno... Dobro pozna Kobula kočó dveh starih devic, Micike in Johance, kočó na samotnem hribu, in ve, da je dobro založena. Saj sta že s Francko govorila, da bo treba prositi botro za četrtega v kočí na hribu, in znano je, da sestri Micika in Johanca radi storita dobro delo. A naenkrat je Peter Kobula zaškrtal z zobmi in se udaril po glavi. Kod hodim jaz? se je vprašal. Saj to je cesta, ki vodi naravnost na hrib, glej že lezem v breg in do kočé dveh starih devic ni več daleč. Prestrašil se je Peter Kobula, toda ni se okrenil, da bi se vrnil na pravo pot proti domu. Kaj pa je zato, če gre Kobula mimo kočé na hribu? Saj ni treba, da bi se oglasil pri sestrah! Mimo pojde in ne bo mu žal za ovinek, ki ga nocoj prehodi. In če bi se tudi oglasil pri kočí, potrkal in sestri prebudil, kaj nima izgovora, da prihaja prosit botro za svojega četrtega? Pozno še ni in morda še sestri ne spita? Toda spati že morata, kaj bi take stare device bedele? Se tujcev boje in vrata zapirajo, denar pa zaklepajo v trdno omaro, stoječo ob oknu. Posebno sedaj, ko imajo denar, skupiček od krave, so vse pozaklenile in težko bi bilo razbojniku priti do željenega zaklada.

Tako je varal Kobula samega sebe in ves zatrepetal, ko je prispel na hrib in ugledal kočó dveh starih devic. Stala je pred njim vsa temna in črna kakor naklep, ki je dozorel v njegovem

srcu. Toda zdaj ni več premišljal. Sila, ki ga je prignala na hrib, ga je obvladala vsega in delal je vse, kakor mu je velevala. Najprej se je sklonil in nastrgal blata na tleh in si s tem blatom pomazal lice. Nato je stopil k vežnim vratom in se uprl vanje. Vrata so odskočila brez velikega hrupa. V veži je našel sekiro, prislonjeno na steno; natančno tako, kakor da jo je bil sam tje postavil. Odprl je duri v izbo in zaklical z votlim glasom:

«Denar sem, ženske!»

Sprva je bilo vse tiho. Potem pa je zašumelo v prvi in drugi izbi. Preden se je Kobula zavedel, je šinilo mimo njega nekaj belega, in ko je udaril, je sekira priletela na prazna tla. Iz sosednje izbe pa je zazvenel prestrašen ženski klic:

«Kaj pa kdo hoče? Mica, beži po soseda... Kaj kdo hoče? Imam košček od čudežnega križa, mi nič ne moreš, kdorkoli si!»

In pred Kobulo je stala bela postava in ga butnila v lice z lesenim klinom. Kobula je zamahnil in po rokah ga je oblilo nekaj toplega.

«Jezus Marija!» je zavrisnila ženska, da se je stresla koča.

Toda zletela je skozi vežo na plan in Kobula je skočil za njo. Zamahnil je ponovno in brez krika se je zavalila ženska v sneg. Zdaj je hotel Kobula nazaj v kočo po denar. Na pragu pa se je spomnil, da je sestra Micika pobegnila in da v kratkem pride s sosedi. In res, Kobuli se je zdelo, da čuje človeške glasove. Odvrigel je sekiro in skočil po hribu navzdol in dirjal in padal, vstajal in zopet dirjal...

Onemogel se je ujel za drevo, že spodaj v dolini, in telebnil na tla. Zatisnil je oči. Toda na njegove svinčeno težke veke je legla čudna svetloba in prestrašil se je, da mu niso za petami ljudje z lučmi in koli. Od daleč je slišal neko zateglo obupno jokanje in mnogo naglih izpretrganih glasov. Peter Kobula je strahoma odprl oči in ves oledenel.

Pred njim je žarela goreča grmada in ognjeni steber isker se je vil nad njo. Vsa koča je bila v plamenih in po neizgorelih še oknih je Kobula spoznal, da gori koča, v katero je danes zjutraj zaklenil svoje otroke in jo ostavil s kletvijo. Krog koče je tekala Francka in vpila:

«Otroke, otroke!»

Peter Kobula jo je jasno videl in dobro slišal. Dvignil se je in hotel zleteti Francki na pomoč, da bi rešila otroke. Toda opazil je, da so njegove roke krvave, krvave...

Zdrznil se je in se naslonil na drevo. Počasi si je odpasal jermen in si napravil zanko.

✘

Juš Kozak: Dota.

✘

In ko je že visel in so se mu zlomile oči, je prišel mimo njegov tovariš Zelenko, in se je ustavil pod drevesom. Gledal je nekaj hipov v strašno lice obešenca, nato pa se je zasmejal in začel stikati po njegovih žepih.

Pri tem je govoril, kakor da govori Petru Kobuli:

«Nisi dobro opravil, brat, in si mi zdaj v svarilo, da ne lazim k starim devicam... Pa je prav, da odhajaš. Takšni, ki verujejo v idejo, niso za življenje. Takšni kmalu slečejo vse svoje kože in se pojavijo v svoji prvi, pravi in edini... Adijo, moj Peter Kobula!»

In rdečebradec je izginil pod hribom v mrak, kamor niso več segali soji požara.

* * *

Francka je sedela na črnem ožganem tramu in stiskala k sebi otroke, ki so jih rešili iz ognja.

Vekala je obupno:

«Kaj ste to storili, otroci moji, kaj ste to storili!»

Proti jutru je ogenj ugasnil in žerjavice je ostalo le še toliko, da se je Francka ogrela. In ko se je zdanilo, je ovila otrokom s cunjami noge in se je napotila z njimi proti mestu. Kogarkoli je srečala, vsakega je izpraševala:

«Ali niste morda videli mojega moža, Petra Kobulo? Povejte, dobri ljudje, ali ga res niste videli?»

Juš Kozak:

(Nadaljevanje.)

Dota.

9.

Marta je slutila, da pride, čeprav ga je obenem tajila in odganjala izpred oči njegovo podobo. Kri pa ni mogla več zatajiti svojega koprnenja. Vzbudili so se zopet spomini prve ljubezni, in marsikdaj je samotna težko stokala pod bremenom.

On, ki je prvi poljubljal njene ustnice, je prerastel Damjana. Zazdelo se ji je, da jo vabi nazaj in vriskajoča bi se mu vrgla v naročje.

Riba brez vode se tako obupno bori s svojim življenjem, kakor je strast preganjala Marto. In če bi morala umreti, bi ne priznala, da išče po vseh potih, kamor je sledila Ani, le Krištofa. Razbrzdavnost, ki se je je lotevala v takih trenutkih, ni bila iskrena, jeza je gorela v nji. Čim bolj je tajila Damjana, ga bremenila s